

УДК 378.147.091.12.011.3-051:78(045)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/28.208650>

Наталія ІЛІНИЦЬКА,
orcid.org/0000-0001-8659-7781
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри інструментально-виконавських дисциплін
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
(Хмельницький, Україна) *ilinickaya.natalya1@gmail.com*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглядаються основні напрями концептуальних засад диференціації навчання у майбутніх вчителів музичного мистецтва, які охоплюють широке коло методологічних, організаційно-педагогічних, когнітивних, музично-діяльнісних і методичних питань.

Питання диференціації навчання студентів-музикантів потребує комплексного розгляду та взаємозв'язку всіх структурних складників. Структура процесу диференціації навчання в вищих навчальних закладах передбачає наявність суб'єкта і об'єкта, чітко поставлених цілей і завдань, змісту, тенденцій, закономірностей і суперечностей, методів, прийомів, засобів і форм його реалізації, управління та видів контролю його результатів і напрямку вдосконалення в сучасних умовах.

Автор звертає увагу на те, що для впровадження у навчальну діяльність глибокого та міцного засвоєння фахових дисциплін потрібно враховувати і низку загальних компетентностей. Одним із завдань організації диференційованого навчання є прагнення допомогти студенту розвиватися, розкрити його індивідуальність, максимально розвинути природні здібності та ліквідувати можливі прогалини у довузівській підготовці.

Основні напрями концептуальних засад у процесі диференціації та професійної самореалізації студентів вимагають вивчення теоретичних і методичних основ диференціації фахової підготовки студентів; використання зарубіжних тенденцій диференціації освіти в музичній педагогіці; впровадження акмеологічного, синергетичного, компетентнісного підходів як підґрунтя диференціації музично-педагогічного навчання; розробки та впровадження інноваційних технологій для роботи зі студентами з різною довузівською підготовкою; створення організаційно-педагогічної моделі методичної системи диференціації фахової підготовки музикантів; створення атмосфери творчого співробітництва між викладачем і студентом.

Ключові слова: диференціація, фахова підготовка, концептуальні засади, студенти-музиканти.

Natalia ILINITSKA,
orcid.org/0000-0001-8659-7781
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Instrumental-Performing Disciplines
of Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy
(Khmelnytskyi, Ukraine) *ilinickaya.natalya1@gmail.com*

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF EDUCATION DIFFERENTIATION OF THE FUTURE MUSIC ART TEACHERS

The article deals with the main directions of conceptual principles of differentiation of education for the future teachers of music art, covering a wide range of methodological, organizational-pedagogical, cognitive, music-activity and methodical issues. The issue of differentiation of students-musicians' education requires comprehensive consideration and interconnection of all structural components.

The structure of the process of differentiation of education in higher education institutions involves the presence of the subject and the object, clearly set goals and tasks, content, tendencies, regularities and contradictions, methods, techniques, means and forms of its implementation, management and types of control of its results and direction of improvement under the modern conditions. The author draws attention to the fact that a number of general competences must be taken into consideration in order to introduce profound and strong mastery of professional disciplines into educational activity.

One of the tasks of organizing differentiated learning is to help the student to develop, to reveal their personality, to maximize the development of natural abilities and to eliminate possible gaps in pre-university training. The basic directions of conceptual principles in the process of differentiation and professional self-realization of students require: studying of theoretical and methodological bases of differentiation of students' professional training; use of foreign tendencies of education differentiation in music pedagogy;

Introduction of acmeological, synergistic, competence approaches as a basis for differentiation of music-pedagogical training; development and implementation of innovative technologies for the work with students with different pre-university training; creation of organizational-pedagogical model of methodical system of differentiation of professional training of musicians; forming the atmosphere of creative collaboration between a teacher and a student.

Key words: differentiation, professional training, conceptual principles, students-musicians.

Постановка проблеми. Теоретико-методичні засади диференціації в фаховій підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва у закладах вищої освіти охоплюють широке коло питань: методологічних, організаційно-педагогічних, когнітивних, музично-діяльнісних і методичних. Диференціація має свої особливості та є не можливою без урахування індивідуальності кожного студента як особистості. Основне завдання організації диференційованого навчання – допомогти студенту розвиватися, розкрити його індивідуальність, максимально розвинути природні здібності та ліквідувати можливі прогалини у довузівській підготовці. Студенти вже визначилися зі своїм професійним напрямом, тому на перший план для викладача виходить створення умов для глибшого засвоєння навчального матеріалу ними та формування в них відповідних фахових компетенцій.

Аналіз досліджень. Питанням професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва приділяли увагу науковці Л. Арчажникова, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова та інші. Підходи до здійснення диференційованого навчання студентів у закладах вищої освіти знайшли своє відображення в педагогічних працях В. Беспалько та Н. Пуришевої. Окремо в науковій літературі висвітлюються питання диференціації навчання під час підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва (П. Гайдай, В. Юрчак).

Так, П. Гайдай аналізує педагогічні умови здійснення диференційованого підходу на заняттях з основного музичного інструмента (фортепіано), до яких вона відносить здійснення типологічної диференціації студентів залежно від рівня їх довузівської підготовки; стимулювання мотивації до навчання з урахуванням результатів її діагностики; побудову процесу навчання на основі діалогу викладача і студента; вибір оптимального поєднання різних форм індивідуальної і колективно-групової діяльності студентів (Гайдай П., 2003).

В. Юрчак розкриває необхідність застосування диференційованого підходу в процесі формування музично-теоретичної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва для студентів з різним рівнем фахової довузівської підготовки через такі принципи: відповідність ступеня складності навчального завдання рівню розвитку музичних здібностей студента; відповідність обсягу навчального матеріалу рівню підготовленості студента; єдність форм навчальної діяльності і методів музично-теоретичного навчання під час адаптації студентів з різним рівнем довузівської

підготовки до умов навчання в педагогічному університеті; індивідуалізація навчання (Юрчак, 2015).

Мета статті – розглянути основні напрями концептуальних засад диференціації навчання в майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Нині завдання вищої школи полягають не лише в забезпеченні фахівців глибокими знаннями, але й у формуванні творчої особистості, здатної самостійно приймати рішення та відповідати за їх реалізацію. Тому в процесі підготовки студентів у вищих закладах освіти повинні враховуватися не лише фахові компетентності, але й загальні, зміст яких розкрито у Стандарті вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціалізації 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво).

Стандарт розкриває перелік загальних компетентностей для впровадження в навчальну діяльність з метою більш глибокого засвоєння спеціальних предметів з урахуванням індивідуальних здібностей студентів-музикантів (Тимчасовий Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти). До загальних компетентностей належать такі:

- 1) знання та розуміння предметної сфери та розуміння професійної діяльності;
- 2) здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів);
- 3) здатність діяти із соціальною відповідальністю та свідомо;
- 4) здатність до пошуку, обробки та аналізу інформації з різних джерел;
- 5) здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях (Тимчасовий Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти).

Підготовка сучасного вчителя музичного мистецтва потребує адаптації навчального процесу до вимог і можливостей кожного студента, надання йому можливості вибору освітнього простору. Вирішення цього питання автор статті вбачає у диференціації освітнього процесу.

Метою диференціації навчання є вдосконалення знань, вмінь і навичок кожного студента, а також їх окремих груп, досягнення зменшення абсолютного і відносного рівня їх відставання в навчанні (під яким розуміється навчання нижче своїх можливостей), а також поглиблення та розширення рівня знання студентів, виходячи з їхніх інтересів та музичних здібностей (Жукова, 2006: 14). Питання диференціації навчання студентів-музикантів потребують комплексного розгляду та взаємозв'язку всіх структурних складників.

Структура процесу диференціації навчання у вищих навчальних закладах передбачає наявність суб'єкта і об'єкта, чітко визначених цілей, завдань, змісту, тенденцій, закономірностей і суперечностей, методів, прийомів, засобів і форм його реалізації, управління та видів контролю його результатів і напрямку вдосконалення в сучасних умовах. Суб'єктами диференціації навчання є викладачі, а об'єктами – студенти закладу вищої освіти (Жукова, 2006).

Впровадження основних напрямів концептуальних засад у процес диференціації та професійної самореалізації студентів вимагає:

1) вивчення теоретичних і методичних основ диференціації фахової підготовки студентів. Сучасна стратегія освіти зосереджена на навчанні творчої самостійної особистості, розвитку її як активного суб'єкта власного життя і діяльності. Здійснення цієї стратегічної мети можливе в процесі диференціації в освіті, диференційованого підходу, який враховує індивідуальність кожного студента;

2) вивчення та використання зарубіжних тенденцій у підходах до диференціації освіти та впровадження їх змісту в систему підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва. Диференціація є одним із провідних принципів у системі підготовки спеціалістів в зарубіжних навчальних закладах. Вона сприяє виявленню та розвитку здібностей учнів (студентів), забезпечує можливість обирати напрям навчання відповідно до їхніх інтересів і нахилів. Більшість країн світу, до яких належить США та Німеччина, усвідомлюють важливість диференціації, сенс якої в навчанні полягає в тому, щоб, знаючи і враховуючи індивідуальні відмінності у навчанні студентів (учнів), визначити для кожного з них найбільш раціональний характер діяльності. Тобто, диференційований підхід – це особливий підхід до різних груп учнів (студентів), який лежить в основі організації навчальної діяльності, різної за змістом, обсягом, складністю, методами і засобами.

Наступним складником диференціації навчання є використання освітніх індивідуальних траєкторій студентів з урахуванням їх музичних смаків та уподобань при розробці навчальних програм (особливо з предметів інструментально-виконавського циклу). Для реалізації індивідуальної траєкторії розвитку студентів необхідно забезпечити низку умов:

- 1) створення умов для творчого розвитку;
- 2) здійснення індивідуально-диференційованого підходу;
- 3) забезпечення мотивації до музичної творчості та пізнання;

4) створення умов для професійного самовизначення, творчої самореалізації особистості (Соколова, 2016: 101).

Використання методологічних підходів є основою диференціації музично-педагогічного навчання (акмеологічний, синергетичний, компетентнісний підходи).

Акмеологічний підхід до освіти спрямований на самовдосконалення людини в освітньому середовищі через диференціацію і самодиференціацію знань студентів, на її розвиток, рух від однієї вершини до іншої, досягнення акме на різних рівнях зрілості, в навчанні та творчості (Бочарова, 2008: 6).

Синергетичний підхід ґрунтується на домінуванні в освітній діяльності самоосвіти, самоорганізації і полягає в стимулюючому впливі на суб'єкт з метою його саморозкриття і самовдосконалення, самоактуалізації в процесі співпраці з іншими людьми та із самим собою (Якушева, 2012).

Науковці розглядають професійну компетентність майбутнього вчителя як системну єдність професійних знань, вмінь, досвіду, особистісних властивостей і якостей, вміння організувати свою діяльність, навички пошуку рішень, удосконалення професіоналізму і готовність до активного виконання педагогічної діяльності (Кравцова).

Необхідно зауважити про важливість навчально-методичного забезпечення предметів музичного циклу:

1. Розробка та впровадження навчально-методичного забезпечення, інноваційних технологій роботи зі студентами зі слабкою підготовкою та обдарованими студентами забезпечує професійність, самореалізацію, розвиток кожного. На жаль, доводиться констатувати той факт, що доувівська музична підготовка виконавців вкрай слабка або відсутня повністю. Не можна й ігнорувати обдарованих студентів, тому застосування інноваційних технологій навчання вимагає від викладачів нового творчого мислення і постійного самовдосконалення, сприяє розвитку креативного мислення у студентів і спонукає їх до творчої діяльності, що характерно для специфіки музичної освіти.

2. Створення організаційно-педагогічної моделі методичної системи диференціації фахової підготовки музикантів (знання педагогом змісту професії, основних етапів і кінцевого результату, дидактичних алгоритмів навчання).

3. Використання при диференціації навчання активного співробітництва між педагогом і студентом на початку їхньої навчальної діяльності з поступовим послабленням педагогічної підтримки та подальшими можливостями розвитку

здібностей, професійної самореалізації та фахового розвитку студентів.

Висновки. Отже, у статті розглянуті основні напрями концептуальних засад диференціації навчання майбутніх вчителів музичного мистецтва, які враховують єдність педагогічних ідей у

методології, використання зарубіжного досвіду, індивідуальних освітніх траєкторій розвитку студентів з урахуванням їхніх музичних смаків та уподобань, активізації роботи співробітництва між педагогом і студентом, що спонукає до професійного зростання та самореалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бочарова Е. П. Акмеологический подход к образованию. *Педагогика. Социология*. 2008. № 4. С. 5–10.
2. Гайдай П. В. Индивидуально-дифференцированный подход в подготовке учителя музыки в классе фортепиано : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Москва, 2003. 20 с.
3. Жукова Н. М. Индивидуализация и дифференциация обучения студентов вузов : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.08. Москва, 2006. 24 с.
4. Кравцова Н. Є. Модернізація сучасної музично-педагогічної освіти: перспективи і потреби. https://dspace.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3731/modernizacia_myz_ped_osvitu.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 07.12.2019).
5. Соколова С. В. Траектория развития одарённости у детей, занимающихся музыкой. *Разработка индивидуальной траектории развития одаренных детей в рамках реализации государственной программы «Стратегическое управление талантами в республике Татарстан на период 2015-2020 года»* : сборник материалов Республ. науч.-практ. конф., Набережные Челны, 30 ноябр. 2016. Набережные Челны, 2016. С. 100–102.
6. Тимчасовий Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузь знань – 01 Освіта, спеціальності – 014 Середня освіта. Предметна спеціалізація 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво). Київ : Міністерство освіти і науки України, 2017. 10 с.
7. Юрчак В. Формування музично-теоретичної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва на засадах диференційованого підходу. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кіровоград, 2015. Вип. 139. С. 265–269.
8. Якушева С. Д. Синергетический подход в развитии профессионального мастерства современного педагога. *Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологии* : сб. ст. по матер. XIII междунар. науч.-практ. конф. Часть II. Новосибирск, 27 февр. 2012 г. Новосибирск, 2012. С. 122–133.

REFERENCES

1. Bocharova E. P. Akmeologicheskiy podhod k obrazovaniyu. *Pedagogika. Sotsiologiya*. 2008. Nr 4. S. 5–10. [Acmeological approach to education. *Pedagogy. Sociology*. 2008. Nr 4. S. 5–10.]. [in Russian].
2. Gayday P. V. Individualno-differentsirovannyiy podhod v podgotovke uchitelya muzyki v klasse fortepiano. [Individually Differentiated Approach in Preparing a Music Teacher in a Piano Class: Extended abstract of Candidates thesis: 13.00.02. Moscow, 2003. 20 c.]. [in Russian].
3. Zhukova N. M. Individualizatsiya i differentsiatsiya obucheniya studentov vuzov. [Individualization and differentiation of university students: Extended abstract of Candidates thesis: 13.00.08. Moscow, 2006, 24 c.]. [in Russian].
4. Kravczova N. Ye. Modernizaciya suchasnoyi muzychno-pedagogichnoyi osvity: perspektyvy i potreby. [Modernization of modern music-pedagogical education: perspectives and needs]. https://dspace.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3731/modernizacia_myz_ped_osvitu.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (date of appeal: 7.12.2019). [in Ukrainian].
5. Sokolova S. V. Traektoriya razvitiya odarYonnosti u detey zanimayuschihsya muzykoy. [The trajectory of the development of giftedness in children involved in music. Development of an individual development path for gifted children in the framework of the state program “Strategic talent management in the Republic of Tatarstan for the period 2015-2020”: a compendium of materials from the republic. scientific-practical conf. Naberezhnye Chelny, November 30. 2016. Naberezhnye Chelny, 2016. S. 100–102]. [in Russian].
6. Tymchasovyy Standart vyshhoyi osvity Ukrayiny pershogo (bakalavrskogo) rivnya vyshhoyi osvity, galuzznan' – 01 Osvita, special'nosti – 014 Serednya osvita. Predmetna specializaciya 014.13 Serednya osvita (Muzychne mystecztvo). Kyiv : Ministerstvo osvity i nauky Ukrayiny, 2017, 10 s. [Temporary Higher Education Standard of Ukraine of the first (bachelor) level of higher education, field of knowledge – 01 Education, specialties – 014 Secondary education. Specialization 014.13 Secondary education (Music). Kyiv : Ministry of Education and Science of Ukraine, 2017, 10 p.]. [in Ukrainian].
7. Yurchak V. Formuvannya muzychno-teoretichnoyi kompetentnosti majbutnogo vchytelya muzychnogo mystecztva na zasadaх dyferencijovanogo pidxodu. [Formation of musical-theoretical competence of future teacher of musical art on the basis of differentiated approach. *Scientific Notes Series: Pedagogical Sciences*. Kirovograd, 2015. Vol. 139. P. 265–269]. [in Ukrainian].
8. Yakusheva S. D. Sinergeticheskiy podhod v razvitii professionalnogo masterstva sovremennogo pedagoga. [Synergetic approach to the development of professional skills of a modern teacher. *Person, family and society: issues of pedagogy and psychology: Sat. Art. by mater. XIII int. scientific-practical conf. Part II Novosibirsk, Feb. 27, 2012 Novosibirsk, 2012. S. 122–133*]. [in Russian].